

cerdotes ^a, egregia et singularis fides et hic probabiles Deo ostendet, et jam ad futuram gloriam martyres designavit. Quo itaque præconio laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestrae proferam, positus inter mœrorem absentiae vestrae et gaudium gloriae, prorsus invenire non possum: nisi quod scio hinc me probabiliora vobis solatia exhibere, si credatis me in exilium simul vobiscum esse detrusum. Denique me adhuc in ipsa expectatione pendentem quod a consortio vestro durior necessitas interim distrahit, satis contristor. Optaveram enim, fratres devotissimi, prior pro omnibus vobis impendi: ut exemplum gloriae per me magis vestra dilectio consequeretur. Sed fuerit hæc palma meritum vestrorum, ut priores de perseverantia fidei ad confessionis illustrem gloriam veneritis. Quæso igitur dilectionem vestram, ut me præsentem vobiscum esse credatis; atque eo me affectu absentem non esse sentiatis, et intelligatis dolere me satis, quod sum interim a vestro consortio disparatus. Quantam denique gloriam fueritis consecuti, hinc magis scire potestis, ^b quod si qui in persecutione coronati sunt,

inferius notandum. Atque hic notationem Constantii subijcio.

Apud Hilarium exstat hæc epistola fragm. vi. ex ms. Remig. et Pith. nec non apud Baronium ad an. 355. n. 32. et Stephanum Ferrerium e tabulis Ecclesiae Vercellensis et Vaticano codice exscripta. Non longe post Mediolanensem Synodum, quæ anno 355. et, ut eruditus quidem videtur, ineunte, habita est, antequam Liberius ipse Mediolanum vocaretur, immo et antequam quæ prædicta in synodo fuissent acta certo et accurate didicisset, adeoque circa medium annum 355. scripta est. Baronius ad an. 355, n. 34. tum ad Eusebium tum ad reliquos episcopos exsules Dionysium, et alios omnes datam in codice Vaticano legi testatur. Optandum erat ut propria exemplaris verba exscripsisset. Nam vereor ut non aliud præ se ferat hic codex, quam quod apud Hilarium. *Liberius antequam ad exilium iret, hanc uniformem epistolam Confessoribus scripsit, id est, Eusebio, Dionysio, et Lucifero in exilio constitutis.* Cujus inscriptionis litteræ si hæreamus, non ad Confessores omnes diversis in locis exsultantes encyclica, ut scribit Baronius, sed ad uno; Eusebium, Dionysium et Luciferum uniformis, seu tribus unius formæ exemplis, quod postea dictum est a pari, conscripta est. Aliquando quidem probabile existimaram, eandem et ad Rancratium presbyterum et Hilarium diaconum missam esse: at cum in epistola eos alloquatur, quos in principio *acceptissimos in Domino sacerdotes*, subinde *sanctos sacerdotes*, et in fine *dominos fratres* appellat, cumque Episcopum atque in primis

A solius persecutoris cruentos gladios sentire poterunt: contra vos, devoti per omnia Dei milites, etiam ^c falsos fratres inimicos experti, de perfidia victoriam pertulistis: quorum quanto violentia in sæculo crescere potuit, tanto sanctis sacerdotibus præmia laudis inveniuntur conferre.

Estote itaque de promissione cœlesti securi: et quia proximiores estis Deo effecti, vestris orationibus me vestrum consacerdotem famulum Dei ad Dominum sublevate, ut supervenientes impetus, qui de die in diem cum annuntiantur, graviora vulnera infligunt, tolerabiliter ferre possimus: ut inviolata fide, salvo statu Ecclesiae catholicae, parem vobis dignetur me Dominus efficere. Et quia cupio quæ gesta sunt in ipsa ^d congressione fidelius scire, obsecro sanctitatem vestram, universa fideliter litteris intimare dignemini: ut additamentum majus vel ipse animus, qui diversis rumoribus cruciatur, vel vires corporis ipsius, quæ jam extenuatæ sunt, de cohortatione vestra possint sentire. *Et alius mans,* ^e Deus vos incolumes custodiat, domini fratres.

Romanum minime deceat, proprios clericos honorificis hisce titulis compellare, veri videtur similis singularem epistolam Pancratio atque Hilario ut filiis a Liberio scriptam esse. In tabulis Ecclesiae Vercellensis propria Eusebio servata est inscriptio in hunc nodum, *Liberius episcopum dilectissimo fratri Eusebio*: sed in epistolæ serie nihil immutatum. *Constant.* cui assentimur; sed de tempore, quo scripta fuit, vide Præf.

^a Ita Baron. At ms. Pith., *acceptissimos sacerdotes.* C Apud Ferrer. *acceptissimos Deo sacerdotes.* Constant.

^b Apud Ferrer. *quod qui in persecutione coronati sunt, solius persecutoris fructus gladio.* In tribus hisce postremis verbis concinit et ms. Pith. Baronius vero præfert, *quod qui solius persecutionis cruentos gladios.* Retinendum persecutoris, cui opponuntur fratres falsi, a quibus persecutionem sustinere ut gravius est, ita et de ipsis triumphare gloriosius esse Liberius dicit. *Constant.*

^c Id est, Arianos Episcopos, præsertim Valentem, et Ursacium; de quibus sæpe alibi.

^d Baron. *congregatione*, rejecto in marg. *congregatione*, quod præferunt alii libri, et quidem concinnius. *Constant.*

^e Clausulæ istius loco hæc apud Ferrerium legitur: *Deus te incolumem custodiat, domine frater charissime; Item ipse et mei memor esse digneris.* Ibi nempe hæc epistola ut uni Eusebio inscripta exhibetur. *Constant.* Quæ forte clausula et exemplari epistolæ ad Luciferum missæ subjecta fuit. D

S. P. N. LUCIFERI

EPISCOPI CALARITANI

DE NON CONVENIENDO CUM HERETICIS, AD CONSTANTIIUM IMPERATOREM LIBER UNUS.

Cum omnibus perniciosis tuis conatibus advertis-
ses itum obviam, cumque omnia machinamenta

contra Dei Ecclesiam tua, reperisses cuncto Dei po-
pulo revelata, dixisti nos fuisse atque esse inimicos

pacis, hostes unitatis, adversarios etiam fraternæ charitatis. Si inter Dei cultores et ejus religionis inimicos nihil esse debet inter, cur Moyses tempore quo vidit populum illum carnalem Judaicum, cujus tu sapientiam tenes, idololatriæ incurrisse reatum, posteaquam gladio certos percussit fecit, etiam stationem suam segregatam esse voluit? quæ ita esse, accipe scriptum. *Et dixit Dominus ad Moysen: Dic filiis Israel, Vos populus duræ cervicis, videte ne aliam plagam inducens super vos, deleam vos. Nunc ergo deponite stolas gloriæ vestræ et ornamentum, et ostendam quæ facturus sum vobis. Et abstulerunt filii Israel ornatum suum, et stolas a monte Choreb, et sumens tabernaculum Moyses, fixit illud extra castra, longe a castris, et appellatum est tabernaculum testimonii, et fiebat ut omnis, quicumque quærebat Dominum, ibat ad tabernaculum testimonii foras extra castra. Cum autem egrediebatur foras de tabernaculo Moyses, stabat omnis populus^a sperulantes unusquisque ad ostium tabernaculi sui. Considerabant euntem Moysen usque dum intret tabernaculum: mox autem cum introisset in tabernaculum Moyses, descendebat columna nubes, et stabat in janua tabernaculi, et loquebatur Moysi, et ridebat omnis populus columnam nubes stantem in janua tabernaculi, et stans totus populus^b adoraverunt unusquisque ad ostium tabernaculi, et locutus est Dominus ad Moysen palam in palam, quemadmodum quis loquitur ad amicum suum. Minister autem Hiesus filius Navæ junior non exibat de tabernaculo (Ex. xxiii, 5). Per quod factum, ostensum est vos in Deum peccantes vitandos, secedendumque esse a vobis. Sed inquit: **C** Ecce Moyses, licet alio in loco habuerit tabernaculum, tamen non deseruit populum, sed hortatus est eos corrigere vias errorum suorum Deo propitio; nec hi, qui tuo sacrilegio misceri recusaverunt, desunt ab his officiis: dici etenim tibi cognoscis, nisi vias correxeris tuas, quod sis in æternum periturus. Id quod ergo intendere cœperamus, quo penitus possumus perducere ad probationem? quotiens murmuravit populus contra Deum, et insurrexerunt in Moysen, legisti Deum dixisse ad Moysen et Aaron: ^c *Secedite e medio populi hujus indisciplinati et contumacis, et disperdam eos ego (Num. xvi, 21)*. Quid igitur nos vult facere, nisi ut vos indisciplinatos et contumaces fugiamus, ne simul vobiscum, sicut illi qui cum Chore, Dathan et Abiron fuerant coadunati, **D** pereamus? Aut negabis te indisciplinatum atque contumacem? respice actus tuos circa Domini exhibitos ecclesiam, et invenies quam sis indisciplinatus atque contumax. In Deuteronomio dicit Moyses^d:*

^a *Speculantes*, uti in Græco σκοπούοντες. Sabbatarius legit *speculans* ex edit. Bibl. PP.

^b Ita Græc. προσκύνσαν; cum Sabbat. legat *adoravit* ex laud. edit., et paullo inferius *facie ad faciem*, ubi hic *palam in palam*.

^c Versio Antiqua: *Abscedite vos de medio synagogæ istius, et consummabo eos simul*.

^d Vers. Ant. *Non dispones ad eos testamentum, neque miserearis. . . . neque matrimonii jungamini cum eis. Filiam tuam non dabis filio ejus, et filiam ejus*

Non ponetis ad eos testamentum, neque^e misereamini eorum, neque tradetis eis filias vestras nuptum, neque dabis filio tuo filiam illius: seducet enim filium tuum a me, et serviet diis alienis, et irascetur ira Dominus in vos, et exterminabit te cito (Deut. vii, 2). Cum hæc mandet fieri, quomodo possumus vobiscum convenire, vobiscum pacem habere, cum negatoribus unici Dei Filii? quomodo potueramus istam tuam implere voluntatem? cum Deum videas dixisse per Moysen de Moabitibus, Ammonitis, *Non salutatibus eos pacifice omnibus diebus vitæ tuæ usque in æternum (Ibid. xxiii, 6)*. Quomodo simul esse Ariani et Christiani potueramus? cum audias Moysen dicere: *Non erit^f adultera ex filiabus Israel (Ibid. 17)*; et omni commoneat loco ut omnis adulter interficiatur, productus ad portam, lapidibus: *Et tolletis, inquit, iniquum a vobismetipsis (Ibid. xxiv, 7)*. Si carnale adulterium dicit ita execrari Deum ut jusserit omnes puniri adulteros, quanto magis adulterium vestrum spirituale^g exsecratur Dominus necesse est, unde et fueratis atque estis fugiendi: cum apostaticis non potueramus convenire Christiani, quando dixisse inveniamus Spiritum sanctum per Moysen: *Aperiet tibi Deus thesaurum celestem optimum, h^h dare tibi pluviam terræ tuæ, in tempore benedicet opus manuum tuarum omne, fenerabis gentes multas, tu autem non feneraberis, et præliabis gentes multas, te autem non expugnabunt, constituet te Dominus Deus tuus in caput, et non in cauda, et eris supra et non subtus, si audieris mandatis Domini Dei tui, quodcumque ego mandabo tibi hodie custodire et facere, iⁱ et non discedere ab omni sermone quem ego mando tibi hodie, dextra aut sinistra (Ibid. xxviii, 12)*. Quomodo cum pseudopiscopis sectæ tuæ Ariani nobis poterat convenire, quando videas non nos benedictos esse potuisse, nisi quia non abierimus post idololatriam tuam? nisi quia exsecrati fuerimus hæresim vestram Ariatorum, sicuti et omnium execramur hæreticorum? nisi quia tales vos judicaverimus, atque habeamus, quales et ethnicos, cultores videlicet omnium dæmonum? nisi quia sic te fuerimus abominantes, quomodo et Judæos, qui inveniuntur esse sine Deo, ex quo unicum negaverint Filium Dei? Apud Hiesum Nave: *At ubi audivit, inquit, populus vocem tubarum, jubilavit universus populus júbilo magno, et ceciderunt universi muri civitatis in circuitu, et ascendit universus populus in civitatem unusquisque coram adversariis suis, et invaserunt civitatem et anathematizaverunt eam, et quæcumque erant in civitate, a viro usque ad mulierem, a juvene usque ad senem, et usque ad vitulum^j et usque ad*

non sumes filio tuo: discedere enim faciet. . . . alienis . . . indignatione.

^e Propius ad Græc. ἐλεήσεις. Cætera singularia in hac vers. Lucif.

^f Vers. Ant. *meretrix*.

^g Antea, *exsecratur Dominus. Necessè est, etc. nos cum Latino ita, et clarius.*

^h Sabbat. legit. *ut tribuat*. Græc. δοῦμαι.

ⁱ Vers. Ant. *non præteribis ab omnibus verbis, quæ.*

subjunctorum occiderunt in ore gladii, et duobus juvenibus qui exploraverant, dixit Hieus: Introite in domum mulieris et producite eam, et quæcumque sunt ejus: et introierunt duo juvenes qui exploraverant civitatem in domum mulieris, et eduxerunt Rahab meretricem, et patrem ejus, et matrem, et fratres ejus, et quæcumque erant illius, et omnem cognationem ejus, et deduxerunt eam foras extra castra Israel, et civitas incensa est igni cum omnibus quæ erant in ea (Jos. vi, 20). Et infra: Raab meretricem et omnem domum patris ejus vivificavit Hieus, et commemorata est in Israel usque in hodiernum diem (Ibid., 25). Quando igitur videas omnes in civitate Hiericho inhabitantes ore punitos gladii, omnem incensam civitatem, quomodo putasti nos potuisse tecum convenire cum hæretico, quando quidem plus te atque tuos dignos esse^a anathema, quam illi fuerant, adverteremus? Quomodo poteramus cum pseudoepiscopis sectæ tuæ convenire Arianis, quando videas nullum ad vitam reservatum in civitate, in qua idololatræ morabantur, nisi tantum Raab, propterea quod crederet esse Dominum nostrum totum potentem; idololatriam vero in qua confidat populus in Hiericho constitutus, quod lisset errore inventa humano? Quomodo poteramus vobiscum convenire, quando in^b Regorum tertio scriptum sit libro, nec domos vestras esse calcandas, nec cibos vobiscum sumendos, neque aquam accipiendam a vobis? Hæc ita esse aperit sacra Scriptura: Et factum est, dicit de illo coeposata tuo, ^d verbum hominis Dei (III Reg. xiii, 4): et infra: Et extendit manum suam ad aram dicens: Apprehendite eum, et arida facta est manus regis, quam extendit in eum, et non potuit reducere eam ad se, et ^e sacrorum ruptum est, et effusa est pinguedo ejus a saccario secundum quod dixit homo Dei in verbo Domini. Et respondit rex et dixit homini Dei: Roga ^f a facie Domini Dei tui, ut revertatur manus mea ad me. Et rogavit homo Dei faciem Domini, et reversa est manus regis ad eum, et facta est quemadmodum primum, et locutus est rex ad hominem Dei et dixit: Intra mecum in domum et prande, et dabo tibi munera. Et dixit homo Dei ad regem: Neo si mihi dimidiam dares ^g domum tuam, non intrabo tecum, nec manducabo panem, nec bibam aquam in hoc loco, quoniam sic præcepit mihi Dominus in verbo dicens: Non manducabis panem et non bibes aquam, et non revertaris in via qua ibis in ea (Ibid.). Quomodo vobiscum poteramus convenire ad Deum adorandum? cum isto homo Dei qui a Deo objurgandum Hieroboam regem fuerat missus, quoniam per illum qui dicitur est Propheta, circumscriptus fuerit, tam gravis circa illum vindicta processerit. Et abis, inquit post hæc Scriptura de illo homine Dei, per aliam viam, et non est reversus per viam qua venerat in Bethel, et

^a Vers. Ant. et domum paternam ejus, Lucifer cum Græc. καὶ τὰ πατρὶα τῶν ὄντων.

^b Pro anathemate. Tillius.

^c Id est Regum, uti etiam in lib. I pro S. Athanas. notabimus.

^d In lib. de Reg. Apost. legit, ut audivit verba.

A Propheta altus habitabat in Bethel, et venerunt filii ejus, et nuntiaverunt et omnia opera quæ fecerat homo Dei die illo in Bethel, et verba quæ locutus est regi, et averterunt faciem patris sui, et locutus est ad eos pater eorum dicens: Qua via abiit? Et demonstraverunt filii ejus viam per quam terat homo Dei qui venerat ex Juda, et dixit filiis suis: Sternite vobis asinam; et straverunt ei, et ascendit super illam, et abiit post hominem Dei, et invenit eum sedentem sub arbore ilicis, et dixit ei: Si tu es homo Dei qui venisti ex Juda? et dixit: Ego sum. Et dixit ei: Veni mecum, et manduca panem; et dixit: Non possum reverti tecum, neque manducare panem, neque bibere aquam in hoc loco, quoniam sic præcepit mihi in verbo Dominus dicens: Non manducabis panem ibi, et non bibes aquam ibi, et non revertaris inde per viam quam teris. Et dixit ad eum: Et ego Prophetes sum sicut et tu, et Angelus locutus est ad me in verbo Domini dicens: Reduc eum ad te in domum tuam, et manducet panem, et bibat aquam. Et mentitus est illi, et reduxit eum, et manducavit panem in domo ejus, et bibit aquam, et factum est sedentibus illis ad mensam verbum Domini ad pseudo prophetam qui reduxit eum, et dixit ad hominem Dei, qui venerat ex Juda, dicens: Hæc dixit Dominus propter quod exacerbasti verbum Domini, et non custodisti præceptum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, et redisti et manducasti panem, et bibisti aquam in hoc loco, de quo locutus est ad te dicens: Non manducabis panem neque bibes aquam; ideo non intrabit corpus tuum in monumentum patrum tuorum. Et factum est postquam manducavit panem et bibit aquam, et straverunt ei asinam, et reversus est, et abiit, et invenit eum leo in via, et occidit eum, et erat corpus ejus projectum in via, et asina stabat ad eum, et leo stabat ad corpus ipsius, et venerunt viri civitatis illius, et locuti sunt in civitate ubi propheta senior habitabat in illa, et cum audissent qui reduxerant eum de via, dixit: Hic est homo Dei qui exacerbavit verbum Domini; et abiit, et invenit corpus ejus projectum in via: et asina, et leo stabat super corpus ejus, et leo non edit corpus illius, neque insilivit in asinam (Ibid. 10). Si illi hoc representatum est, ^h cur manducasset panem et potum sumpsisset aquæ in loco profano apud homines alienigenas, quid nobis representatum fuisset, si tecum, quem scimus hæreticum, quem novimus esse negatorem unici Filii Dei, ut desiderabas, copulassetis amicitias? si vobiscum Arianis præcem fudissemus? si denique passos nos fuissetis, omnia quæ celebramus Domini sacerdotes, cum pseudoepiscopis Arianis tuis celebrare? Interea sic te fuisse ad nos circumscribendos immisimus, ut ad illum Dei hominem fueris ille pseudopropheta, debes repetens actus tuos cognoscere amarissimos; ut episcopus ille cum fuisset pseudopropheta, prophetam se esse

^e Ib. legitur sacrificium.

^f Faciem. Latin. ut in lib. de Reg. Apost. Græc. δειξάναι τῷ προσώπῳ.

^g Dra. Latin. Dares, Vers. Ant. cum Lucif.

^h Pro quia, ut sæpe alibi.

dicebat ad circumveniendum innocentem, ita et tu cum non sis Christianus, sed sis Arianus, iuxisti te Christianum ad nos irretiendam. Deinde cum pacem semper haberet Domini ecclesia, et vos atque omnium sectarum hæreticas foras abiecerit, dixisti: *a Pacem volo firmari in mea impetio, cupiens violare in vobis pacem dominicam, scindere desiderans Dei populum, procurans hæresi tum ad quam nos omnes facere sis optans transitum; sic mentitus es Dei te fuisse hominem, quando hanc pacem facere te salutis nostræ causa dixisti; quomodo et ille pseudopropheta, qui dicebat: Redi mecum quia et ego propheta es cum Domini, et dixit mihi Angelus (III Reg. xiii, 18). Sic, inquam, mentitus es, quando dixisti, quo potuisses Deo placere, hos te aggressum facere; siquidem tu singulos catholicos Episcopos communioni jungeres fueris laborans b Ariarum. Quomodo tecum ac cum tuis coarianis potuit convenire Christianis, quando ad Josaphat regem c Dominum hæc dixisse cernas, cur Achab idololatram in amicitias acceperit, cur ad bellum cum Domini preceserit inimico? posteaquam etenim ille Achab, consecrilegus tuus, secundum verbum Dei fuisset in bello letali percussus plega, et Josaphat, quia ex toto corde ad Deum proclamaverat, fuisset domui suæ representatus, loquitur Scriptura sancta extisse ante faciem ejus Jem filium Avani, qui fuerit videns, atque dixisse talia: Si peccatarem illum adjuvas, et eorum, qui adierunt Dominum, amicus es, in hoc super te ira a facie Domini, sed sequentes boni inventi sunt tecum, quoniam obediisti iussis de terra, et parasti cor tuum ad requirendum Dominum (II Paral. xix, 2). Si illi hæc dicuntur, qua nobis dicantur, si tecum d hæretico Dei adversario amici esse maluissimus? aut numquid dicere audebis: Ego non sum Dei inimicus, ut ait Achab rex Israel? Quomodo non es inimicus, qui eadem agas quæ egit Achab? cur sic sis impugnans religionem Dei, sicut ille impugnaverit; sic persequaris domum ejus, sicut ille persecutus sit. Quomodo tecum ac cum tuis potuit nobis convenire, cum isti Deo devoto regi, cur Ochoziæ regi Israel junctus fuisset in amicitias, fuerit per Prophetam increpatus a Deo? Et junxit, inquit, amicitiam Josaphat rex Juda cum Ochoziæ rege Israel, ipsa iniqua cepit facere, et communicavit secum ut faceret naves, quibus iret in Tharsis, et fecit naves, in Acria Gabar d, et prophetavit Eliazer filius Oziæ es Marea super Josaphat dicens: In eo quod communicasti Ochoziæ, confregit Dominus operam tuam, et contritas sunt naves tuæ, et non poterunt ire Tharsis (Ibid. xx, 35). Si illi illa dicuntur a Domino quod ad fabricam navium socium habuisset viæ perditionis regem, quid nobis dici posset, si destructorem domus*

A ejus, te catholicæ fidei persecutorem amicum Dei sacerdotes haberemus? Si illius operam confregit, cur iniquo fuisset junctus, vero nos jam ipsi fulmine fuissimus, credo, dissipati, cur tibi blasphemus nosmet junxissimus. Quomodo potueramus nos, cum simus servi Dei, vos vero servi diaboli, in unum convenire, quando sic inter nos et vos separatim esse voluerit Deus, quomodo inter lumen et tenebras, inter vitam et mortem, inter dulce et amarum, quomodo inter sanctos angelos Dei qui sunt semper clementiam ejus magnificantes, et inter illos apostatas quos in æternum tecum visurus eris torqueri, nisi temet eripueris ab eis? Quomodo, inquam, nos vobiscum esse potueramus Dei servi cum servis Antichristi? quando Amasie regi fuerat dictum a Deo in secundo Subrelictorum e libro: Non ibit tecum exercitus Israel, quia non Deus cum Israel, omnes filii Ephrem, quia si te existimaveris prevalere in istis, in fugam convertet te Dominus ante inimicos, quia est virtus a Domino (Ibid., xxv, 7). Quomodo resistere contra diabolum, si in tanto scelere vestro cureremus vobiscum, cum hostibus Dei, cum hominibus inventis siue notitia Dei, cum Deum non habentibus, in quas catervam solemus esse demonum? Neque enim potestis vos esse negatores unius filii Dei siue demonis, cum blasphemare vos non faciant, nisi illi qui vestra excaverint corda, ne videlicet possit a nobis h veritas comprehendi. Numquid nam potueramus in vestra demorari parte, consentire vestris flagitiosissimis meditationibus, cum per David gloriosum dicat Spiritus sanctus, non esse beatos, nisi eos, qui se abstraxerint a vobis unius filii Dei negatoribus, eos, qui serpentinis cogitationibus vestris non se miscuerint, beatos tantum mansuros? Beatus qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit (Psal. 1, 1). Quomodo asset vobis et nobis unius loci conventiculum? cum audias item David dicere in Psalmo sexto: Disscedit a me, qui operamini iniquitatem (Psal. vi, 9). Si non operamini Ariani iniquitatem, judica tu princeps in sacrilegio Ariarum, qui, cum dicamus nos Christianos, horribili animositate persequaris. Recte igitur setas nos fecisse, recedendo a vobis Deo edibitibus. Quomodo etiam nos in cœtu vestro omnibus facinoribus in lecto manare, et non vos pestes ac lues fugere decuerat? eam dicat ex persona populi nostri in vicissimo quinto Psalmo: Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua. Non sedi in concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo, edivi ecclesiam malignantium et cum impiis non sedebam (Psal. xxv, 3). Si non est i consilium vestrum vanitatis, convince me. Non est vanam concidibus apud Sabbat.

a Vide quæ notavimus in lib. 1 pro S. Athanasio, et quæ inferius in hoc libro.

b In Mediolanensi Concilio, qua de re infra paullo uberius.

c Regem, Deum hæc, etc. Codex Vatic.

d Tecum cum hæretico. Id.

e Gaber. Codex Vat. cum Græco in quibusdam co-

f Potuerat. Id. ut in Græco Compl. εδυνήσανον. Sabbat. legit, ire in Tharsis.

g Id est Paralipomenon; quæ hujus vocis est interpretatio.

h A vobis, Vatic. et rectius.

i Hæc etiam Concilium Mediolanense respiciunt

lium in quo omne consilium non est, nisi ut Dei negetur Filius, ut Deus pater non esse verus pater defendatur, ut Spiritus sanctus paracletus non esse verus Dei spiritus asseveretur, ut apostolica et evangelica traditio destruat, ut traditio Arii firmetur? in quo concilio nihil aliud firmatur, nisi quod omnibus hæreticis et ethnicis atque Judæis possit lætitiā conquirere magnā? Gaudent cuncti Dei religionis execratores, quod enim te videant imperatorem voti sui rem exsequentem, quod enim te existisse unici Filii Dei negatorem, et ejus servorum advertant persecutorem; hoc est ^a concilium, quod magnopere omnibus viribus imperii tui solitus es adunare, ad hoc utique ut omnis auctoritas Scripturarum sacrarum tui imperii auctoritate solvatur, ut omnis sepeliri possit veritas, ut mendacia detestandæ commentationis vestræ possit videri vera. Hæc sunt meditationis vestræ in illo egregio concilio per tuam adunato potentiam. Propterea odis nos, quia concilium vestrum malignantium execremur, propterea ^b in exsilio sumus, propterea in carcere necamur, propterea nobis solis prohibetur conspectus; idcirco reclusi in tenebras custodimur ingenti custodia. Hujus rei causa nullus ad nos visendos admittitur hominum, quia videlicet noluerimus vobiscum impiis sacrilegis ullam scelerum vestrorum habere societatem, de quibus ex nostra persona directa est obsecratio ad Deum, ne scilicet vobiscum degentes simul periremus, sed fuissemus segregati de vestro nefario concilio, de vestra iniqua conspiratione. Ait enim in vicesimo septimo Psalmo: *Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ cum oro ad te, cum extollo manus meas ad templum sanctum tuum, ne simul trahas cum peccatoribus animam ^c meam, et cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Cum his, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum. Da illis secundum opera illorum, et secundum nequitiam studiorum ipsorum, secundum operationem ipsorum manuum tribue illis, redde retributionem eorum ipsis* (Psal. xxvii, 2). Propterea odimur a te, Constanti, quoniam noluerimus hæc dici de nobis, que dicantur ore Prophetæ de te ac tuis propter nequam vestram operam, quæ dicantur de Judæis, quorum imitator existiteris. Si non es tu Constantius Imperator, qui ^d finxeris pacem te facere, ut fuerunt mala cogitamenta, nisi ut Dei negatus fuisset filius, nisi ut apostolica atque evangelica fides fuisset

A destructa, ædificata vero fuisset Ariana hæresis vestra, nisi ut omnes tibi non acquiescentes fuissent deportati, proscripti, varie excarnificati, ad ultimum interfecti? et idcirco Spiritus sanctus te ac tuos designans pariter ac percutiens dicit ex persona populi nostri: *Cum operantibus iniquitatem ne perdas me, cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in corde eorum* (Ibid. 3). Nobis dicebas: *Pacem volo fieri*; et in corde tuo manens adversarius religionis nostræ cogitabat per te facere nos idololatrias: unde et vere recepturus eris secundum operam tuam, secundum nequitiam studiorum vestrorum, nisi tibi feceris esse prospectum. Vitavimus ac sumus vitantes consilium vestrum, quod contra Deum factum est ac fit; quorum tunc jam videns meditationes Spiritus sanctus dixerit ore David in trigesimo secundo Psalmo: *Dominus dissipavit consilia gentium, reprobatur autem cogitationes populorum, et reprobatur consilia principum* (Psal. xxxii, 10). Consilia vero vestra contra suam prolata ecclesiam reprobatur Deus: nec enim potest odire populum suum, hæreditatem suam, et amare vos filios pestilentiæ, vos persecutores servorum suorum. Dixisti: *Facite pacem cum Episcopis sectæ meæ Arianis, et estote in unum*; et dicit Dei spiritus per Salomonem in Proverbiis: *Vias impiorum noli, noli exsequi, neque æmuleris viam iniquorum, in quocumque loco exercitum constituerint, ne supervenias illuc: declina autem ab ea, et devota; non enim dormient, nisi male fecerint: ablatus est enim somnus ab eis, et non dormiunt. Hi enim cibantur cibis impietatis: vino autem iniquo inebriantur. Nam viæ justorum similiter ut lux fulgebunt, procedunt et illuminant, donec corrigat dies. Viæ autem impiorum tenebræ, nesciunt quomodo offendunt* (Prov. iv, 14). Quomodo vobiscum Arianis societatem poteramus habere, cum adulteris spiritualibus? qui scriptum retineamus: *Nolite ^e intendere fallaci mulieri: mel enim distillat a labiis mulieris meretricis, quæ ad tempus impinguat fauces tuas, novissime autem amarus felle invenies, et acutius magis quam gladius ex utraque parte acutus: insipientes ^f autem pedes deducunt utentes ea cum morte ad inferos* (Ibid., v, 2). Sed quid dicis hæc propter carnis adulteria dicta? Si propter carnis adulteria esse astruis hæc dicta, quanto magis fugiendi vos estis spirituales adulteri, ne per Arianam hæresim vestram meretricem spiritalem hæc super nos quæ dicantur ve-

in quo id Arianis propositum erat, ut damnandi Athanasii specie Nicæna fides everteretur: uti aperte testatur Sozomenus lib. iv, cap. 9, haud alio consilio Imperatorem et Arianos damnationem Athanasii moliri, quam ut Nicænam fidem subvertant.

^a Rursum de eodem Concilio; deque hoc uberius disserendum fuit in Præfat., ubi etiam de numero Episcoporum, qui interfuerunt, opinionem nostram proponimus, hoc præsertim Luciferi testimonio innixi.

^b Ex hoc Luciferi loco conjicimus, hunc librum scriptum ab eo fuisse cum Germanicæ exsularet. Vide Præf.

^c Ut in Græc. τὴν ψυχὴν μου. Vers. Ant. ne trahas me, etc.

^d De edicto illo pacificatorio loquitur a Constantio pro Arianis facto, et promulgato, de quo postea in hoc libello mentionem facit, Tit. Sed quodnam illud fuerit, et quam ob causam Catholicis propositum vide paulo inferius. Totus in eo Lucifer est, ut Constantio versutum ejus consilium et iniquum exprobrat, quo sub pacis specie Athanasii damnationem, et Catholicorum cum Arianis communionem totis viribus extorquere a Catholicis conatus est in Concilio Mediolanensi; hinc illæ locutiones, quæ sæpe de pace ingerit, et de quibus in Præf. Huc refer quæ Hilarius scribit in libr. un. contra Constant. Unitatem procurat, ne pax sit.

^e Noli sequi, apud Sabbat.

^f Sabbat. legit; noli te, etc.

^g Insipientiæ. Latinius. In Gr. est ἀπορῶνος.

niant? Dulce etenim quibusdam videtur quod tibi A regi in amicitias jungantur suscipiendo hæresim tuam, sed amarius felle sensuri, cum tecum torqueri in perpetuum cœperint in perpetua gehenna sentire, qui tecum esse delegerunt, tunc dicturi: *Væ nobis qui Constantium imperatorem Deo præposuerimus.* Convenire nobis et vobis quo modo potuerat? cum infra dicat adhuc Salomon: *Ejice de consilio^a pestilentem, et exiet cum illo contentio (Prov., xxii, 10); et: Ne imitatus fueris malos viros, neque desideres esse cum illis; falsa enim meditatior cor eorum, et dolores labia eorum loquuntur (Ibid., xxiv, 1).* Tum, *Noli applicare impium ad pacem justis, neque seducaris saturitate ventris. Septies enim cadit justus et resurget, impii autem infirmabuntur in malis (Ibid. 15).* Cum superbis et prævaricatoribus, cum eis qui volueritis cum Juda Scarioth inveniri, quam cum beatissimis prophetis, apostolis, atque martyribus, quomodo esse possumus? cum audiam in centesimo Psalmo: *Deambulabam in innocentia cordis mei in^b media domo tua. c Non proponebam ante oculos meos rem malam facientes, prævaricationes odivi, non adhæsit mihi cor pravum, delinquentes a me malignos non agnoscebam: detrahentem adversus proximos suos occulte, eum persequabar, superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc simul non edebam (Psal. c, 2).* Et in Psalmo centesimo octavo decimo: *Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi (Psal. cxviii, 13).* Cum sitis iniqui, quippe negatores unici filii Dei, cum odiri vos oporteat a nobis, propterea quod viam veritatis relinquentes comprehenderit omnium errorum, propterea quod relinquentes lumen, ire delegeritis in exteriores tenebras, quomodo tibi capiti nefando, tibi Dei domus destructori, omnium iniquitatem operantium fomiti, potueramus esse carissimi? quomodo familiares amici, ut sunt^d Valens, Ursaceus, Epictetus^e, Saturninus^f, et cæteri? e quo numero tamen etsi viderint in quam inciderint foveam, certi tamen tecum diligenter interire, dummodo regni tui inanem pulchritudinem^g una perfruantur tecum. Nos quomodo tecum esse potuimus, qui ista, quæ illi tecum frui elegerunt habeamus exosa? homines qui ad illa consequenda tendant, quæ sunt in perpetuum mansura: qua de re nobis ac vobis non convenit, nempe quia noluerimus suscipere hæresim tuam, nempe quia Christiani noluerimus effici Ariani. Quis est autem, nisi qui D

^a *Pestilentiam.* Vatic. ut in Græc. λοιμὸν.

^b Apud Sabbat. in medio domus tuæ.

^c Alia est in Vers. Ant. interpunctio: *non proponebam ante oculos meos rem malam: facientes, etc.*

^d Valens, et Ursacius, de quibus etiam in lib. 1, pro S. Athanasio, primas gesserunt in Concilio Mediolanensi adversus Athanasium, et Nicænam fidem, et apud Constantium summa auctoritate pollebant.

^e Fuit hic Episcopus Centumcellensis, et Ariano-rum sævissimus; contra Athanasium subscripsit in Concilio Mediolanensi; et de illo hæc Athanasius ipse in epist. ad Solit. cum agit de Episcopis ordinatis per Constantium ab Ariani: *Epictetum neophytum hominem juventute ferocem, audacem in amoribus Constantium habet, eo quod eum ad omnia scelera promptum alacremque conspiceret, ejusque opera episcopis, quibus vellet, insidias struit: nihil enim est, quod ille*

sicut vos estis Ariani, impos mentis qui derelinquat domum Dei, et eam dat diaboli monumentum? Idcirco autem apud te odio laboramus quia fuerimus metuentes atque sumus, ne illa fuissent dicta de nobis, quæ sunt dicta de illis desertoribus, hoc est Judæis, quos incusat Hieremias, dicens: *Audite verbum Domini, domus Jacob, et omnis domus Israel. Hæc dicit Dominus: Quid invenerunt in me patres vestri contumaciæ, quod recesserunt longe a me, et abierunt post supervacua, et frustrati sunt, et non dixerunt: Ubi est Deus, qui liberavit nos de terra Ægypti, qui eduxit nos ducatum præbens in deserto in terra inculta, et ignota, et in terra sine aqua, et sine fructu, in terra in quam nemo commeavit vir, neque commoratus est ibi filius hominis, et induxit viam in Carmelum ut manducaretis fructum ejus et bona ejus, et intrastis, et coinquinastis terram, et hæreditatem meam posuistis in exterminationem; sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus, et seniores legis meæ nescierunt me, et pastores impie egerunt in me, et prophetæ prophetaverunt in Baal, et post inutilia abierunt (Jerem. xi, 4).* Noluimus hæc audire opprobria; unde et fugiendum diximus^h te ac tuos. Neque enim convenire poterat Dei domesticis vobiscum alienigenis, cum videamus dictum a Deo cum perfido tuo illo populo carnali: *Averte pedem tuum ab aspera via, et faucem tuam a siti (Ibid., 25).* Quæ autem dixit: *Confortabor, quia dilexit exteros et post illos abibat, post vos ergo exteros, post vos allophilos non solum non ire voluimus, sed et anathema vobis filiis pestilentiæ ac tenebrarum diximus, ne si recessissemus ab apostolica atque evangelica fide, dereliqueremusque viam quam tenuerunt Abraham, Isaac et Jacob beatissimi, Abel, Enoch, Noe, et cuncti prophetæ, apostoli, atque martyres, hæc etiam dicta fuissent a Deo de nobis, quæ dicta sunt de comblasphemis tuis Judæis. Quemadmodum confunditur fur, cum comprehensus fuerit, sic confundentur filii Israel ipsi, et reges eorum, et principes ipsorum, et sacerdotes ipsorum, et prophætæ (Ibid. 26).* Noluimus esse inter vos, ne etiam illa increpatio vocis divinæ nos cum Judæis, et vobiscum hæreticis argueret; *Ut quid loquimini ad me? omnes vos impie egistis, et omnes vos deliquistis in me, dicit Dominus (Ibid., 29).* Quomodo vobiscum nobis convenire poterat? cum legeris scriptum in libro Machabeorum primo: ⁱ *Tunc congregati sunt ad eos con-*

gravelur facere, modo Imperatori placeat.

^f Saturninus Episcopus Arelatensis in Concilio Arelatensi an. 353, cum Arianiis communicavit, et in Mediolanensi cum Valente et Ursacio in Athanasii perniciem sædus junxit, eorumque opera Ariana pestis Occidentem late pervasit. Auctor præterea fuit, ut Hilarius Episcopus Pictaviensis, qui post Synodum Mediolanensem ab ejus societate se se disjunxerat, ipso Hilario teste in lib. un. cont. Constant., in exilium pelleretur a Constantio an. 356.

^g Pro inani pulchritudine. Tilius. Forte latine loquitur cum dicit: *dummodo regni tui inanem pulchritudinem una perfruantur tecum, non, inani pulchritudine.* La Cerda, et recte.

^h *Duximus.* Latin.

ⁱ Congruit cum Versione veteri ex ms. S. Germ. apud Sabbat. præter hæc, *conventus Judæorum.* Vers.

ventus fortis in viribus ab Israel omnis voluntarius A in lege, et omnes qui fugiebant a malis additi sunt ad eos, et facti sunt illis ^a firmamentum, et constituerunt ^b virtutem, et percusserunt peccatores in ira sua, et viros iniquos in indignatione, et cæteri fugerunt ad nationes, ut se liberarent, et circumvit Matathias et amici ejus, et destruxerunt aras, et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel in fortitudine, et persecuti sunt filios superbiæ, et prosperavit ^c opus in manus eorum, et obtinuerunt legem de manibus gentium et regum, et non dederunt cor ^d peccatori (I Mach. II, 42). Vobiscum ne ^e esse potueramus, cum videatis quid illi fecerint, ex toto corde qui Deum inveniuntur timuisse? Tu dicis membrum jam tunc exsectum de corpore beatæ ecclesiæ, quando Arianus factus es ex Christiano, Estote nobiscum. Et Dominus dicit in Evangelio: Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue illum, et projice abs te. Expedi enim tibi ut pereat una pars membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur ^f in gehennam: et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde ^g illam et projice abs te; expedi enim tibi ut pereat una pars membrorum tuorum quam totum corpus tuum eat in gehennam (Matth. v, 29). Secuisse se Arium, atque projecisse secundum Domini præcepta damnat ^h ecclesia; et tu dicis: Suscipite compestilentem ac lues ⁱ suos; tu dicis: Sinite vos eodem interire morbo, quo ego perierim. Sic est de corpore ecclesiæ excisus Sabellius ^j, ut est et condetestabilis tuus excisus Arius isto, cujus sermo ut cancer in te fortissime adeo serpsit, ut totus jam cancer esse cernaris: nec poteris dicere, te non Arii cancerasse ^k sermonem, cum foetor cancerationis tuæ ad omnem pervenerit regni tui locum, et cuncti te vitare statuerimus, ne et ipsi peste tua Ariana canceremur. Sic, inquam, sectus est, atque projectus tuus magister Arius, ut est sectus et rejectus Sabellius,

Ant., quæ et Vulg. congregata est ad eos synagoga Assidæorum, etc.

^a In firmamentum. Latin. cum Græc. τις στήρυμα, uti et Versio Sangerm. Vers. Ant. ad firmamentum.

^b Vers. Ant. collegerunt exercitum. . . in indignatione sua. . . ut evaderent. Græcum consonat versioni Lucif. et Sanger.

^c Cum Vers. Sangerm. Vers. Antiq. prosperatum est. . . ia manibus, etc.

^d Sabbat. legit cornu. Ita Græc. Latin. Vatic. et D Vers. Sangerm. et Ant.

^e Nos. Vatic.

^f Cum mss. Sangerm. et Corb. Vers. Ant. eat.

^g Vers. Ant. abscide, et pereat unum, etc.

^h Clamat. Vatic. et Latin.

ⁱ Latine loquitur, id est homines plenos lue; sic dixit Comicus: ille scelus, qui me perdidit. La Cerda.

^j Qui anno circiter 257. primum docere cepit Patris et Filii et Spiritus sancti unam eandemque esse personam; Dei vero Sapientiam seu Verbum esse aliquid accidens personæ, ac substantiæ jam complete. Hunc errorem damnavit Dionysius Episcopus Alexandrinus, et Synodus Romana an. 258, sub Sixto I, Pontif. Quæ vero ex hoc errore consequuntur absurda, hic Lucifer ipse declarat.

^k Id est, Non poteris dicere, quod Arii verba non te cancerarint, hoc est, ut morbus cancer rodere, ac putrescere corpora solet, te non consumperint, ac se-

qui fuerit ausus unam esse personam Patrem et Filium et Spiritum sanctum defendere; quia fuerit ausus dicere ipsum sibi et Patrem esse, et Filium, et Spiritum sanctum; excisus est quia dicere non dubitavit, quod etiam ipse Pater in utero Virginis incarnatus sit, et fuerit passus. Sic Marcionem ^l excisus projecit ^m, qui noluerit Dei Filium hominem suscepisse confiteri de utero Virginis, et per hoc hominem factum. Sic excisus est atque abjectus Paullus Samosatenus ⁿ Photini magister e corpore ecclesiæ, quia fuerit dicere dignatus, hominem tantum Dei Filium. Sic et cunctarum sectarum hæreticis sunt præcisi, ut est Arius præcisis, utque ^o, qui propterea quod dicas de Dei Filio ^p, factus est æ nihilo, et non est verus Filius, erat quando non erat, B excindi merueris. Excissi igitur estis cuncti blasphemi, atque rejecti virtute Dei de ecclesia ejus clementiæ, quia non fueritis in ea manentes fide, in qua manserint patriarchæ, prophetæ, apostoli, ac martyres. Homo excisus cum omnibus comblasphemis tuis e corpore sanctæ ecclesiæ, jacens in diaboli sentina, audes dicere ad eam: Esto talis ut sum ego, quo possis tali confici morbo, quo sum et ipse consumptus. Sic existimaveras nos ^p potuisse vobiscum convenire, tamquam non retineremus dixisse beatum Paullum: Præcipimus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre inquiete ambulante, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis (II Thessal. III, 6). Quæ efficere potuerat ratio, ut deserentes viam, quæ ducit ad cælorum regna, C comprehendere vestram quæ præcipit ad gehennam? Circumscribere nos te potuisse arbitratus es subtilitate, qua serpens circumscripsit Adam et Evam, eximiis verbis pulcherrimisque sensibus conscribens edictum ^q, in quo omnia venena tuæ hæresis continentur. Sed unde istud po-

tidum reddiderint: quandoquidem foetor cancerationis tuæ, id est, Ariani tui dogmatis, quod ut cancer ubique serpsit, et omnes corrumpit, jam fere totam Italiam pervaserit. Tilius. Eodem verbo usus est Apuleius in lib. de virtut. herbarum, hoc sensu, ut idem sit ac in cancri naturam transire; uti notat Cangius in Gloss. *Ut cancer rodit corpus, ac solet putrescere, ita pariter putridus es. La Cerda.

^l Circa annum Christi 154. suam hæresim Marcion disseminavit, qua negabat, verum hominis corpus a Deo Filio assumptum fuisse: et anno 146. ac iterum an. 167, ab Ecclesia Romana ejectus et damnatus fuit.

^m Deest hic nominativus, Deus fortasse, aut Ecclesia projecti, etc.

ⁿ Hic Jesum Christum merum esse hominem impie docuit, damnatus primo in Synodo Antiochena an. 265. A Paulo idem impietatis virus hausit postea Photinus Sirmiensis Episcopus, e sua sede dejectus, et damnatus in Concilio Sirmiensi an. 351, e Petavii sententia.

^o Ita ex Latin. et Cod. Vatic. corrigimus, ubi editum antea Dei consilio. Vatic. addit. unico.

^p Ita cum Vatic. In edit. non potuisse.

^q Narrat Sulpicius Severus in lib. II Hist. Eccles. Valentem et Ursacium in Concilio Mediolanensi, ceterosque Arianos metu plebis, quæ catholicam fidem egre studio conservabat, non ausos piacula profiteri,

tuas efficere? cum nos contra tua, atque patris tui venena armaverit beatus Paullus, dicens: *Hoc itaque dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate verborum* (Coloss. II, 4). Et iterum: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem seductionem secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Ibid. 8). Quomodo poteramus illis Arianis tuis sacrilegis sensibus verbis sublimibus licet seduci, cum inanem te philosophiam cognoverimus habere? unde etiam dulces tui possent esse sermones, quem viderimus tenentem traditionem Arii, non beatorum Apostolorum? ad quos dixerit iste, quem negas, quod verus sit Dei Filius: *Euntes baptizate credentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Math. XXIII, 19). Quomodo tibi discipulo Arii acquiesceremus Christiani, deserentes apostolicam traditionem, cum te inveniamus dicere, Patrem non esse verum patrem, sed appellari patrem? cum dicas, non illum verum habere Filium, sed factum esse ex nihilo? sanctum paraclitum Spiritum, cum dicas totidem constare ex nihilo? e contra videamus Apostolos credidisse in unum Deum Patrem omnipotentem verum patrem, propterea verum patrem, quod vere, non putative habeat filium, et in unicum filium ejus Jesum Christum, hoc est in verum Dei Filium, et in sanctum paraclitum Spiritum, in verum Dei Spiritum. Quomodo poterat quis ita credentium supplantari a diabolo per te Arii blasphemiam fundatorem, cum fides apostolica et Trinitatem consteatur perfectam, et unicam deitatem fateatur Patris, et Filii, et Spiritus sancti; et Arii, hoc est tua blasphemiam non teneat, nisi id quod placuerit caro tuo diabolo? cum tantum intersit inter beatæ Ecclesiæ fidem et inter hæresim tuam, quantum inter lucem atque tenebras? Recte vos interea dixi ita separatos a nobis, ut tenebræ sunt separatæ a lumine, quia sitis tenebrarum filii: unde

intro valatium se congregasse: *Itinc, inquit, epistolam sub Imperatoris nomine emittit omni pravitate referant, eo nimirum consilio, ut si eam æquis auribus populus recepisset, publica auctoritate cupita proferrent; sin aliter fuisset excepta, omnis invidia esset in rege et ipsa venialis: quia etiam tum catechumenus sacramentum fidei merito videretur potuisse nescire. Igitur lectam in ecclesia epistolam populus aversatur. Hoc autem facinus Lucifer spectat hoc in loco, et Constantii epistolam edioti vocabulo nominat, uti in lib. I. pro S. Athan. et in lib. Moriendum esse pro Filio Dei; ubi eidem se obstitisse palam in palatio testatur. Vide quæ illic animadvertimus. Sicuti vero Sulpicius edictum hoc, seu epistolam omni pravitate referant fuisse affirmat, ita Lucifer scribit omnia venena Arianæ hæresis in ea contineri. Hieronymus a Prato in notis Sulpicianæ Hist. subjectis contendit adversus Tillemontium, huc Hilarium etiam respexisse, cum in lib. de Synodis num. 78 hæc scriberet: *Homines perversi eo usque proruperant, ut cum hoc, id est Arianum dogma, ipsi prædicare publice, in Ecclesia Mediolanensi, non auderent, Imperatorem tamen salterit ad audendum. Fefellerunt enim ignorantem regem, ut istiusmodi perfidiæ fidem bellis occupatis exponeret, et credendi formam Ecclesiæ nondum regneratus imponeret. Contradicentes Episcopos ad exsiliam coegerunt. Idem, atque Pratenis, sensere**

et tenebras de viperis cordibus evomueritis vestris. Sperasti nos deflectere a via veritatis, tamquam non sciremus præmonuisse Spiritum sanctum per beatum Paullum dicentem: *Nemo vos convincat volens in humilitate sensus et religione angelorum, quæ videtur ambulans sine causa inflatus sensu carnis suæ, et non tenens caput ex quo omne corpus per connexum et conjunctionem productum crescit in augmentum fidei* (Coloss. II, 18). Quomodo te ambulanti sine causa, alitum serpentis ore, Arii inflatum sensu carnis tuæ apostata factum sequeremur, cum apostoli præceptum cogeret temet vitari? Dixisti, quod enim pacis causa conjungi desiderans fueris pseudoepiscopos sectæ tuæ nobis: sed quomodo istud facere poteramus, ut non Deum, sed te ejus audiremus inimicum? non sumus ut vos excordes, ut Dei Deum negemus Filium, sicut negant Judæi cæcitatibus vestræ participes, ac duces vestræ incredulitatis: quorum reprobationis exemplum beatus ostendens Paullus dicit ad Hebræos (Hebr. III, 5): *Et Moyses quidem fidelis in tota domo ejus tamquam servus in testimonio loquens, Christus autem tamquam filius in domo ejus, quæ domus nos sumus, si tamen liberalitatem et exultationem spei tenuerimus, propter quod dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite prædurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt patres tui in experimento, et viderunt opera mea quadraginta annis, ideoque perosa mihi gens est, et dixi, semper errant corde. Iti autem non cognoverunt vias meas, sicut juravi in ira mea si intrabant in requiem meam. Videte, fratres, ne casu sit in aliquo vestrum cor malignum incredulitatis discedendo a Deo vivente, sed consolamini vosmetipsos quotidie donec hodie vocatur, ne præduretur aliquis ex vobis in errore peccati. Participes enim Christi facti sumus, si quidem principium substantiæ usque ad finem firmum tenuerimus. Dum dicitur: Hodie si vocem meam audieritis, nolite prædurare corda vestra,*

antea Monachi Maurini in notatione huic Hilarii testimonio ascripta.

^a Vers. Ant. suadeat.

^b Vers. Ant. euntes ergo docete omnes gentes, baptizante: eos, etc.

^c Et contra. Latin.

^d In humilitate et religione Angelorum, quæ vidit. Vers. Ant.

^e Vers. Ant. caput Christum, ex quo omne corpus connexum, et conductione subministratum, et provectum crescit in incrementum Dei. Hæc Græc. Ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδύσμων, etc. quæ conveniunt aptius cum Lucif. vers.

^f Forte apostatam.

^g Vers. Ant. loquendorum. Sabat. ita legit in Lucif. in testimonium eorum quæ dicenda erant.

^h Legendum cum Sab. libertatem. Vers. Ant. libertatem, et exultationem spei usque ad finem firmam, etc.

ⁱ Sicut dicit, Vers. Ant. abest tamen sicut a Vers. Syriac.

^j Cum Græco, ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος. Vers. Ant. iniquitatis, discedendi a Deo vivente.

^k Ex Græco καλεῖται. Vers. Ant. vocatus.

^l Ejus. Vers. Ant.

sicut in exacerbatione. Quidam enim audito ^a hoc non crediderunt, sed non omnes qui exierunt de Ægypto per Moysen. Qui ^b autem perosi ei fuerunt quadraginta annis? non hi qui peccaverunt, quorum cadavera jacuerunt in solitudine. Quibus autem juravit non intraturos in requiem suam, nisi ^c contumacibus? et videmus quia non potuerunt intrare propter incredulitatem. Timeamus itaque ne casu ^d derelicto mandato intrare ^e quidam vestrum in requiem ejus non posse videantur. Nam et annuntiatum est nobis, quemadmodum et illis, et non profuit illis verbum auditus, non ^f temperatus fidei auditorum. Intrabimus ^g enim in requiem ejus qui credidimus, ut dixit: Sicut juravi in ira mea, si intrabunt in requiem meam. Et cum opera ab origine mundi facta sunt, dixit tamen alicubi de die septimo: Sic et requievit Deus in die septimo ab omnibus operibus suis. Et ^h in hoc iterum, si intrabunt in requiem meam. Ergo quia superest ⁱ reliquorum intrare in illam, et hi quibus prius prædicatum est non intraverunt propter contumaciam. Rursus aliam præfinit diem hodie, in David dicendo, post tantum temporis sicut antea dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite prædurare corda vestra, quoniam si Jesus illis ^j requiem dedisset, non de ^k alia dixisset, postera die ergo restat requies populo Dei. Etenim qui intravit in requiem ejus, et ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus (Hebr. iv. 1). Quis tam stultus, ut cum hæc legerit, hæc acceperit a beato Apostolo, deserens fidem apostolicam, suscipere tentet hæresim? Quis eum negare audebit, quem videat æternam requiem tribuere potentem credentibus se ^l, et velit in illum credere cum quo incipiat in æternum puniri? Quis est talis nisi tu Constantius Imperator, qui dereliquisti Domini castra, et transitum fecisti ad diaboli domum? Non delegimus ardere, sicuti tu delegisti cum amatore tuo diabolo, sed in requiem perpetuam intrare festinamus, quam ^m tua astutia potueramus capi, et a via flecti veritatis, quando adhuc hortetur Apostolus ad requiem comprehendendam æternam dicens: Festinamus igitur intrare in illam requiem, ne aliqui in ⁿ eodem

^a Auditio exacerbaverunt. Ead.

^b Quibus autem et perosus fuit xl. annis? ... quorum ossa ceciderunt, etc. Eadem. Græc. Veles. apud Sabat. habet πτώματα, cadavera, ut Lucifer.

^c Græc. εἰ μὴ τὸ ἀπειθήσασι, cum Lucif. Nisi contumaces. Vers. Ant.

^d Græc. μὴ ποτε. Casu omittitur in Vers. Ant.

^e Intrare in requiem ejus neglexisse quis videatur. Vers. Ant.

^f Cum Græco, ὁ λόγος μὴ συγκαταμίμνος, sermo non temperatus. Latine vero legendum cum Sab. ex Vers. Ant. temperatum, scil. verbum. Mss. plurimi apud eundem μὴ συγκαταμίμνος, non temperatos. Præterea in Vers. Ant. est fide pro fidei, quod habet Lucifer cum Græco τῆ πίστει.

^g Intramus enim in requiem, qui credimus. Vers. Ant.

^h Et in hoc iterum sic: Et, etc. Ead. sed Græc. cum Lucif. καὶ ἐν τούτῳ πάλιν εἰ etc.

ⁱ Superest reliquos. . . prædictum est, Eadem. Lucifer ex Græco, καὶ οἱ πρότερον ἐπαγγελισθέντες.

^j Αὐτοὺς in Græc. Illi Vers. Ant.

^k De aliis legit Sabat. Græc. περὶ ἄλλης ut in nostra edit. De alio. Vers. Ant. in qua postera die

exemplo contumaciæ cadant. Vividum enim verbum Dei, et validum, et acutum omni ^o gladio acutissimo, et penetrans usque ad divisionem animæ et spiritus, artuumque et medullarum, et scrutator animi et cogitationis cordis, et non est ulla creatio quæ non pareat ante illum: omnia autem nulla et aperta oculis ejus, ^p ad quem nobis ratio est (Ibid. 11). Cum hæc ita sint, quomodo potuerat quis nostrum transire ad vos in perfidia manentes Judæorum? quæ rerum ratio nos vobis possit jungere Christianos Arianis, cum videremus vos esse illius gentis imitationis ^q perfidiæ? de qua quomodo possent emergere confugientes ad domum Dei? ^r in Actibus apostolorum locutus ita sit Petrus beatissimus dicens: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim est hæc ^s promissio, et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus vester ^t: aliis etiam verbis plurimis contestabatur ^u et exhortabatur eos dicens: Eripite vos a generatione ista prava (Act. 11, 58). Nec poteris dicere, non vos esse Arianos generationem pravam, sicuti fuerint ac sint Judæi, quando cernas tunc scribas, pharisæos, et principes Judæorum idcirco esse dictos prava generatio, quod enim et Dei negabant Filium, et omnes in ejus credentes divinam majestatem persequerentur: non, inquam, poteris dicere te atque cunctos Arianos non esse generationem pravam et perversam, quando hæc sitis gerentes, quæ et illi: si illi fuerunt unicum negantes Dei Filium, ita ^v facitis et vos: si illi persecuti sunt servos æternæ clementiæ ejus, persequimini etiam vos. Quid igitur oportuerat nos facere, nisi secundum Petri beati præceptum recederemus a vobis sacrilegis? Unde enim vobiscum poterat convenire? cum dixerit Dominus in Evangelio: Attendite ^v vobis a sermone Pharisæorum quæ est hypocrisis (Luc. xii. 1). Quomodo potueramus in uno esse? cum Corinthiis scribens dixerit beatus Apostolus: Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita ut uxorem

cum verbo dixisset jungitur, alio sensu ac in Lucif.

^o In se. Latin.

^m Quam cum tua. Til. Quomodo. Latin. sed ex utroque ita sensus interrogationis effici potest: quam cum tua astutia quomodo etc.

ⁿ Legit Sabat. in idem exemplum. Editio nostra cum Gr. ἐν τῷ αὐτῷ παραδείγματι, et cum Vers. Ant. quæ habet, ne aliquis. . . cadat a veritate.

^p Græc. ὑπὲρ πάσαν μάχαρον διατομον. Vers. Ant. omni gladio acutissimum, et scrutator animi et cogitationis cordis.

^q Ut in Græco, πρὸς ἐν ἡμῖν ὁ λόγος. Vers. Ant. ante quem nobis oratio est. Sabat. legit oratio etiam in Lucif.

^r Imitatores. Latin. et Til.

^s Forte, cum in, etc.

^t Cum Cypr. epist. 73. Vers. Ant. vobis enim est promissio. Græc. ἡ ἐπαγγελία.

^u Noster. Latin. cum Vers. Ant. Et Vulg.

^v Græc. διαμαρτύρητο καὶ παρεκάλετο. Αὐτοὺς addunt mss. plures apud S. bat. Vers. Ant. testificatus est et exhortabatur, dicens: salvamini, etc.

^w Græc. προσέχετε. Vers. Ant. cavete, . . . quæ est simulatio. Lucifer cum Tertull. lib. iv. adv. Marc.

patris aliquis habeat, et vos inflati estis, et non potius luctum habuistis, ut tolleretur e medio vestrum, qui hoc opus fecit (II Cor. v. 4). Si igitur Apostolus hujusmodi opus operantem jusserit tolli e medio, ne videlicet per illius societatem omnis corrumpere- tur ecclesia, quanto magis dignum fuerat, vos fuge- remus blasphemos? si illum tradidisse satanæ narrat, quanto magis tunc vos jam traditos esse scire debe- tis, quando Dei cœperitis negare Filium? *Ego quidem sicut absens corpore, præsens autem spiritu jam judi- cavi ut præsens eum qui sic operatus est in nomine Do- mini Jesu, congregatis vobis et spiritu meo, cum virtute Domini nostri Jesu tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. Bona gloriatio ves- tra, nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate vetus fermentum ut sitis nova conspersio, ut estis azymi (Ibid. 3).* Hæc cum sit increpatio Apostoli, poterant Christiani Antichristi conjungi servis? Quomodo enim non fuisset cor- ruptus tantæ blasphemias vestræ venenis, quando- quidem sive in hypocrisi, sive ex vero quis commu- nicet vobis, sit in ingenti periculo, cum propter hæ- resim vestram secerneremur a vobis? Quomodo ite- rum adhærere potueramus? cum vox sit dicentis Apo- stoli: *Scripti vobis in epistola non misceri fornicariis, non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rap- toribus, aut idololatris, alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si quis frater nominatur fornicator aut avarus, aut idolo- rum cultor, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere (Ibid. 9).* Si cibum vobiscum jubemur non sumere, credideras potuisse Catholi- cos convenire cum hæreticis ad solemnia cuncta cele- branda? vobiscum hæreticis, vobiscum per diaboli venenum ad omnem deductis ebrietatem esse potue- ramus Dei cultores? Quomodo fieri istud potuerat, ut inter mortuos vivi staremus? cum dignum esset magis vos filii adversarii nostri congregatos in unum videri, et nos contra Christi milites in unum, quo possitis sine ulla dubitatione ab omnibus Deum dili- gentibus membra ac corpus meretricis vocitari; quo nomine etiam nos possemus nuncupari, si nos- met traderemus vobis: *Nescitis quia corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi faci- am membra meretricis? Absit. Aut nescitis, quia qui se jungit meretrici unum corpus est. Erunt enim, in- quit, duo in carne una. Qui autem jungit se Domino, unus spiritus est; fugite fornicationem (Ibid. vi, 15).*

^a Cum Græco, παρὸν δὲ τῷ πνεύματι. Vers. Ant. spiritus.

^b Cum Tertull. in lib. de Pudic. Abest hæc vox hominem a Vers. Ant. in qua præterea legitur, in diem Domini Jesu. Lucifer cum Græco in mss. pluri- bus, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν. apud Sab.

^c Vers. Ant. non bona. August. in lib. 3. cont. epist. Parmen. Per exprobrationem pronuntiationis. Bona gloriatio vestra: sic enim nonnulli, et maxime latini codices habent.

^d Cum Gr. ἅν τις ὀνομαζόμενος. Vers. Ant. nominatur.

Cujusmodi vis fugere nos debere fornicationem? Qui enim præter uxorem, aliam petere voluerit, fornicarius dicitur. Item qui idolis servierit, fornicatus dicitur: quoniam quidem Deum derelinquens idola adoraverit: similiter qui hæreticus est, fornicarius vocatur. Quodvis de his cognosce gravius esse cri- men, hæreticum fieri, idolis servire, an committere secundum carnem adulterium? Quia ergo sive gen- tiles, sive vos hæretici idololatriæ dicimini, utra- que pars idololatriam sit gerens, necesse est: et ta- men quia a carnali fornicatione, quantum dici non potest, quod vastiora sint illa duo crimina intelli- ges. Conspice quibus te jugulaveris malis. Clamat adhuc dicens sanctissimus Apostolus: *Omne pecca- tum quod fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (Ibid. 18).* Et: *Non estis vestri. Empti enim estis pretio. Glorificate et portate Dominum in corpore vestro (Ibid. 19).* Quomodo poteris portare Deum, Constanti, in corpore tuo, cum apostolicam fidem rejiciendo, hæreticamque suscipiendo, non te illius esse dixeris, cujus se dixerunt patres nostri, Abraham, Isaac, et Jacob, sed et cuncti prophetæ, apostoli, ac martyres? Deinde si qui fornicator in corpus suum est peccans, quanto magis tu qui sis non per carnem tantum illud perficiens serpentis opus, sed et per ipsam animam? *Nescitis quia qui se jungit meretrici unum corpus est, qui autem jungit se Domino unus spiritus est (Ibid. 16).* Cum sacrilegis ne et ipsi facti in corpore meretricis, non mereremur esse Domini famuli, sed jam ut vos servi diaboli, censuimus recedendum fuisse a vobis. Væ tibi qui nolueris Domino conjungi, sed volueris diabolo. Sed et cum dicit: *Nolite seduci; corrumpunt enim mores bonos colloquia prava (Ibid. xv, 35);* quid me jubet facere nisi ut fugiam cœtum tuum sacrile- gio maculatum, ne dum hæreo tibi, et ipse tecum peream? Quomodo in tuo concilio maligno esse po- tueramus? cum Apostolum beatum Timotheo inve- niamus dixisse: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum serva (II Tim. v, 22).* Sed quomodo essemus casti, qui vobis hærendo, ut vos disrupti fuissetis per illos carissimos vestros, immundos videlicet spiritus a cas- titate fidei? quomodo non communicassenus alienis peccatis? Quod si vobiscum manendum censuissetis, hoc essemus futuri, quod estis vos; hoc est membra meretricis. Quomodo nos Christiani esse potueramus vobiscum hæreticis? cui item scripsis- se Apostolum Timotheo sciremus, ut nosmet abstra-

^e Aut fornicator. Latin. ex Græc. ἄ.

^f Pro idololatræ: ita aliena nomina vulgus corrup- pit. Tit. et Latin.

^g A forte demenda. Latin. recte.

^h Quod vastiora sint, etc., intelligis, conspice etc. Id. Clarior ita sensus, retento etiam intelliges sic: et ta- men quia carnali fornicatione.... quod vastiora sint illa duo crimina intelliges, conspice, etc.

ⁱ Cum Græco in quibusdam mss. καὶ βασιλεύετε τὸν θεόν. Vers. Ant. glorificate Deum in corpore vestro.

horreus a vobis hæreticis: *Hæc doce et exhortare, A si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, inflatus est autem nihil sciens, sed ægrotat circa quæstiones et verborum rixas, ex quibus nascuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones, conflictationes malæ hominum mente corruptorum, et a veritate destitutorum* (II Tim. vi, 2). A te itaque non ita credenti, ut credit populus Dei, a te non ita docenti, ut docuerunt Christi unici filii Dei apostoli, a te non acquiescente sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi volumus vivere segregati, a te expugnatore doctrinæ quæ secundum pietatem est, a te inflato contra nos per inimicum nostram, a te nihil veri sciendi sed ægrotanti circa quæstiones, a te per cæsus nefandos conatus nate esse specialiter nostris diebus iaveniantur rixæ verborum, mortiferæ contentiones, malignæ conflictationes, per te videlicet hominem mente corruptum, veritatis interpolatorem. Recedendum censuimus a te atque a convivariis tuis, secundum Apostoli præceptum. Dicit enim infra: *Hominum mente corruptorum et a veritate destitutorum, existimantium quæstum esse pietatem: discede ab huiusmodi* (Ibid. 5). Unde tecum esse potueramus? cum etiam in clausula hujus epistolæ hortetur te fugiendum esse, te qui excideris a fide: *O Timothee depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones scientiæ falsi nominis, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt* (Ibid. 20). Oportuerat nos vitare te profanas vocum novitates proferentem, siquidem cognosceremus te istam sacrilegam vocem instinctu protulisse diaboli, istam, inquam, vocem, per quam expresseris venena dogmatis tui dicens: *Erat quando non erat, et factus est ex nihilo, et non est auctoritas patris et filii*. Hæc non Spiritus sanctus per te protulit, sed immundus ille diabolicus. Quomodo itaque secundum Apostoli mandatum custodire depositum potueramus, si tecum in concilio maledicto vestro mansissemus? cum nos proposerimus usque ad mortis exitum apostolicam tenere fidem, istam scilicet quam apud Nicæam retinemus scriptam contra tuam blasphemiam, et contra omnium hæreticorum tuorum execrabiles conatus. Quomodo in concilio vestro Ariani esse nos potueramus Christiani? qui in libro Machabæorum prædecessores conservos nostros segregatos fuisse ab illis qui juxta edictum con tyranni tui Antiochi idolis supplicaverant: *Judas autem Machabæus qui decimus fuerat, et secesserat in desertum, ibi-*

que cum feris vitam in montibus cum suis agebat, senio cibo vescentes morabantur, ne essent participes coinquinationis (II Mach. v, 27). Cognoscis hoc in uno testimonio nos recedere oportuisse a vobis, ne et nos participes fuissetis coinquinationis. Quomodo vobis jungeremur? cum item dicat Dominus ad apostolos: *Attendite vobis a fermento Pharisæorum et Sadducæorum* (Matth. xvi, 6); et ut fermentum fuisse doctrinam non sanam, quam videlicet aut tunc illi Pharisæi, aut Sadducæi, aut nunc vos omnium sectarum profereis hæretici, nobis manifestaret, sequitur scriptura dicens: *Tunc cogitabant inter se dicentes, quia panem non habemus* ⁸. quibus cogitantibus dixit Jesus ^h: *Quid cogitatis inter vos, modicæ fidei, quia panem non habetis? nondum intelligitis neque meministis quinque panum, et quinque millium hominum, et quot cophinos sumpseritis, neque septem panum, et septem millia hominum, et quot sportas sumpseritis? Quare non intelligitis, quia non de pane dixi, Attendite de fermento Pharisæorum et Sadducæorum. Tunc intellexerunt, quia non dixit a fermento ⁱ, sed a doctrina Pharisæorum ^k intenderent sibi. Item ad Corinthios scribens cum dignetur Apostolus instruere, recedendum a vobis hæreticis, et omnibus alienigenis, quomodo præsumperat cor tuum in omnibus varium et mutabile, sed in hac malignitate malo salutis suæ ingenti stabilitum robore, nos potuisse tecum pacem vel cum tuis habere? Nolite jugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial ^l? aut quæ pars fidei cum infidele? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vbi: scriptum est enim: *Quoniam inhabitabo in illis, et inter illos ambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus, propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos mihi eritis in filios et filias, dicit Dominus omnipotens* (II Cor. vi, 16). Quomodo cum tua præcepta orta videantur esse contra has Domini promissiones, demorari vobiscum fideles potueramus cum infidelibus? currentes in via lucis vobiscum possemus stare hominibus iter conscientibus in via tenebris errorum repleta omnium? Quis enim tam stultus est, ut cum audierit Deum dicere: *Quoniam inhabitabo in illis, et inter eos ambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus, propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos mihi eritis in filios et filias, dicit Do-**

^a Vers. Ant. *suspiciones malæ, conflictationes, etc.*

^b Cum Græco, ἀπίσταστο ἀπὸ τῶν τοιούτων, quæ Vers. Ant. omittit et Sab.

^c Hæ formulæ in epistola, seu edicto Constantii expressæ: de quo paulo superius.

^d Id est, Mediolanensi, uti alibi animadvertimus.

^e Arianorum. Vatic.

^f Deest verbum *legeramus*, vel simile quidpiam.

^g Tilius. *Legerimus*. Latin.

^h *Panes non accepimus*. Vers. Ant.

ⁱ Cum pluribus mss. apud Sabat. Vers. Ant.

sciens tamen Jesus, dixit.

¹ A fermento legit Sab. cum Vers. Ant. Ms. Cantabrig. et nostro Vat.

² *Fermento panum*. Vers. Ant. *Panum abest* à Codd. Corb. et Cantabrig. ut à Lucif.

^k *Pharisæorum et Sadducæorum*. Vers. Ant.

^l Cum Græco. Vers. Ant. *Belial*.

^m Ita Græc. ὅστις γὰρ τὸ θεοῦ ἔσται ζῶντος. Vers. Ant. *Nos enim templum Dei sumus vbi; dicit enim Deus.*

minus omnipotens (II Cor. vi, 16); quis, diximus, tam stultus est, ut nolit in se Deum inhabitare? qui nolit se receptum a Deo reputari inter eos quos filios appellare dignatus est? ut non fugiat te immundum per hæresim tuam effectum? Non æquum nobis visum est, ut vobiscum nos in uno fuissetis, quandoquidem nec sit æquum homines morari cum serpentibus. Aut negabis unici Filii Dei negatores dictos in sacris scripturis serpentes? Si negare non potes, adverte recte nos egisse fugere vos serpentes. Legisti Apostolum Timotheo dicentem: *Profanas novitates vocum devita: multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit* (II Tim. xi, 16). Existimasti tecum, cujus sermo ut cancer est, esse Dei homines potuisse. Item beatus cum præcipiat Joannes vos fugiendos dicens: *Cavens sum valde quod inveni de filiis tuis ambulantes in veritate sicuti mandatum accepimus a Patre. Oro te domina non sicut mandatum norum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus nos alterutrum: et hæc est caritas ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est mandatum sicut audistis ab initio ut in eo ambuletis, quoniam multi fallaces progressi sunt in sæculo, qui non consentunt Jesum Christum venisse in carne: isti sunt fallaces et Antichristi. Videte eos, ne perdatis quod operati estis, sed ut mercedem plenam recipiatis. Omnis qui recedit, et non manet in doctrina Christi, Deum non habet: qui autem manet in doctrina ejus, ille et Patrem et Filium habet. Si quis venerit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite accipere eum in domum, et Ave nolite dicere ei: qui enim dicit ei Ave, communicat operibus ejus malignis* (II Joan. 4). Quomodo fieri potuerat, ut nos tecum atque cum tuis essemus Dei milites cum militibus Antichristi? quandoquidem nec salutari vos permiserit Spiritus sanctus, dans hæc præcepta per beatum Apostolum. Sed fortassis dicere audebis: *Numquid ego in carne venisse nego Dei Filium, ut unus nuncuper ex Antichristis?* Non quidem tu, Constanti Imperator, venisse in carne negas Dei Filium, sed dicis illum, quem nos conlitemur in carne venisse, esse creaturam: dicis factum illum ex nihilo, non illum esse verum Dei Filium affirmans. Nos contra qui istius beati Apostoli tenemus traditionem, credimus verum Dei Filium, credimus unam habere deitatem Patrem et hunc unicum ejus Filium; quod ita esse Dominus in sacris suis Evangeliiis manifestat, dicens: *Qui me vidit, vidit et Patrem* (Joan. xiv, 9, 10): et, *Ego in Patre et Pater in me*: ^c et, *Ego et Pater unum sumus* (Ibid.,

A x, 30). Sæpe diximus, quia cum sint duæ personæ Pater et Filius, et tamen dicat: *Ego et Pater unum sumus* (Ibid.): et, *Qui me vidit, vidit et Patrem* (Ibid. xiv, 9) et, *Ego in Patre, et Pater in me* (Ibid. 10); nihil aliud nos illum voluisse assequi, nisi quia una sit æternitas Patris et Filii, una sit claritas, una potentia unave ^d magnitudo. Idcirco etenim etiam Apostolus in hac dicit secunda epistola: *Omnis qui recedit et non manet in doctrina Christi, Deum non habet: qui autem manet in doctrina ejus, ille et Patrem et Filium habet* (II Joan. 9): ut per doctrinam colligentes sacrorum Evangeliorum Dei Patris et unici Filii ejus unam crederemus deitatem: hunc habere Deum, qui ita credat; qui autem recesserit ab hac doctrina (hoc est, *et ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30), utique cum sit plurale, et duas ostendit personas et unam potentiam harum duarum personarum, hoc est Patris et Filii), ergo dicit Apostolus: *Qui recedit, et non manet in doctrina Christi, Deum non habet: qui autem manet in doctrina ejus, ille et Patrem et Filium habet* (II Joan. 9): ut crederemus Filio dicenti Dei: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30); quod utique una sit deitas Patris et Filii. Constat itaque te qui ita non teneas quomodo tradiderit apostolis Dominus, et apostoli episcopis, te non habere Deum: quia et Apostolus volens et Patris et Filii unicam divinitatem manifestare, dicebat: *Qui recedit a doctrina ejus, Deum non habet: qui autem manet in doctrina ejus, ille Patrem et Filium habet* (II Joan. 9). Te inquam constitutum sine Deo, te neque Filium habentem neque Patrem rectissime fugisse cognoscimus ^e, siquidem non fuisset dignum habentes Deum cum inimicis ejus demorare ^f divinæ magnitudinis. Sed quam sis Deo odibilis cognosce, ut nec Ave tibi dicere fuerimus permisi. Quomodo vobiscum Arianis Christiani esse potueramus? cum dicat Apostolus Paullus: *Stultas quæstiones, et genealogias, et contentiones, et lites legis devita: sunt enim inutiles et vanæ. Hæreticum hominem post unam correptionem ^g devita, sciens quoniam perversus est ^h et peccat, cum sit a semetipso damnatus* (Tit. iii, 9). Cum hæreticis a semetipsis damnatis non poteramus congregari, ne et nos illa vox percuteret, sicut Galatas beati Paulli percutit: *Currebatis bene: quis vobis ⁱ impedivit veritati non obedire* (Gal. v, 7)? Cognoscentes vos esse unici Filii hostes, fugimus nefaria consilia vestra, temperantes ^j voci Apostoli: *Qui ^k nemini, inquit, consenseritis, suasio, ^l vestra ex Deo est, qui vocat vos. Nescitis ^m quia modicum fermentum totam*

^a In carne, apud Sabat.

^b Cum Græco, a quo abest meum, quod inest vers. Ant.

^c In me est. Vers. Ant. Irenæus in lib. iii, convenit cum Lucif.

^d Unaque. Latin.

^e Cognoscimur. Latin.

^f Demorari. Id.

^g Post unam correptionem et duo. Vers. Ant. Lucifer convenit cum Iren. lib. iii, et Cyr. epist. 55.

^h Perversus est hujusmodi. Vers. Ant.

ⁱ Vos legit Sab. cum Vers. Ant. quæ etiam hic habet, obaudire.

^j Pro obtemperantes, et ita sæpe.

^k Qui nemini consenseritis, hæc leguntur solummodo in cod. Borner. apud Sabat. desunt vero ubique.

^l Suasio ex eo est? Vers. Ant. et ubi Vos, Sab. in Lucifero legit, Nos?

^m Nescitis quia abest a Vers. Ant.

massam corrumpit (Gal. v, 9). Noluimus vos vermes A Arii recipere nos servi Christi in societatem, ne fuissetis eo veneno diaboli quo vos estis consumpti. Noluimus vobiscum ire, cum hominibus videlicet, qui adhuc videamini esse extra Dei notitiam, qui adhuc sub diaboli sitis constituti potestate: noluimus mortuis conjungi vivi, quia tales vos esse cognoscimini, quales fuimus ipsi antequam credidissemus in unicum Dei Filium. Hæc ita se habere manifestat Apostolus Ephesiis scribens: *Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum a principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiae, in quibus et nos omnes conversati sumus aliquando in concupiscentia carnis nostræ, facientes voluntates b carnis et consiliorum: et eramus naturales filii iræ, sicut et cæteri* (Ephes. II, 1). Cum adhuc vos tales sitis quales nos fuisse antequam credidissemus refert sanctissimus Apostolus, utique fueratis vitandi homines, in quibus operentur, et per quos gerant principes potestatis, aeris hujus spiritus, omne desiderium suum: eratis fugiendi filii diffidentiae, filii naturaliter iræ, ne vobis hærendo ad id quod ante fuissetis reduceremur. Noluimus esse vobiscum, quia adhuc non fueritis misericordiam Dei adepti, quam jam nos sumus consecuti. Noluimus societatem habere vobiscum, qui consilio carnis ducebamini, sicut ducebatur iste beatissimus Paulus priusquam credidisset, quem meminimus dicere: *Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc c venit ira Dei in filios diffidentiae. Nolite itaque fieri participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, sicut filii lucis ambulate: fructus enim luminis est in omni bonitate et justitia, et veritate, probantes quid sit accèptandum d, et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum: magis autem redarguite* (Ibid., 5, 6). Noluimus, quia hæc mandata acceperimus, vobiscum demorari ducti inanibus vestris verbis, ne scilicet ventret super nos ira, sicuti etiam venit, et ventura est in vos, in te atque tuos, in vos filios diffidentiae. Noluimus effici participes tenebrarum; siquidem jam credentes in unicum Dei Filium mandatis ejus majestatis parere cupiendo ex illis evadentes tenebris lux facti fuimus in Domino: unde nec mandatis tuis tenebrosis paruerimus, quia fuisset sceleratum filios lucis tuum facere opus tenebrosi: e quia et fructus luminis sit ambulare in justitia et veritate, et in omni bonitate. Dicis nos facere inique, quod noluimus hæresim suscipere tuam, quod non tecum atque cum tuis æternæ fuerint fixæ amicitiae. Accipe quod Moses fecerit de alienigenis, tempore quo jubere ei dignatus est Deus, ut mittens

a Secundum sæculum mundi hujus, et secundum principem, etc. Vers. Ant.

b Cum Græco θελήματα. Vers. Ant. voluptates; in qua, eramus natura, etc.

c Hoc enim. Vers. Ant.

d Acceptum Deo. Vatic. Quod placeat Deo.... autem et redarguit. Vers. Ant.

e Id est, hominibus tenebrosi.

certum numerum Israelitarum, ore gladii perdidisset quinque Madæ reges et Moab; qui destinati ad prælium interfectis omnibus maribus, quod sexui perpercerint femineo occurrenti, increpat Moses Israel filios, cur non etiam sexum femineum delevisent, et jubet coram se easdem interfici, affirmans, quod enim ad idola adoranda possent populi illicere mentes. Si itaque et nos sic exsecramur hæresim tuam ut Moses idololatriam, si sic et quidem Dei gladio interfici cupiamus hæreses omnium vestrorum errantium, quomodo et Moses illas idolis mancipatas, si ita vos fugiamus religionis Dei adversarios, ut ille fugit idolorum cultores, existimas nos non facere recte abstrahendo nosmet a vobis? Quomodo etenim convenire nobis vobiscum potuerat? cum ad B Philippenses dixerit: *Videtè canes, videte malos operarios* (Phil. III, 2). Vos canes, malos operarios quis Dei servorum non fugeret, nisi qui se non meminisset Christianum? Vobis adversarii Dei religionis servi Christi potueramus esse conjuncti, cum exhortetur Judas gloriosus Apostolus frater Jacobi Apostoli, ut te atque similes tibi vitarem, et in suscepta fide usque ad mortis exitum maneremus? *Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his qui f in Deo Patre dilectis, et in Jesu Christo conservatis vocatis, misericordia vobis et pax et caritas multiplicetur. Charissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi nostra salute, deprecor, ut perlaboretis semel traditæ societati. Subintraverunt enim quidam homines, olim quidem præscripti ad hoc iudicium, impii, qui Dei gratiam transferunt ad impudicitiam, et qui est dominator noster et Dominus Jesus Christus, eum negantes* (Judæ 1, 4). Cum negatoribus vobis blasphemis fuerit nefas convenire; cum adhuc eorum, qui transgressi sunt mandata Domini, præponens exempla, urgeat corda nostra manere in ea fide, in qua ipse videatur mansisse. *Admonere itaque vos volo, dicens, scientes omnia, quoniam Deus populum suum de terra Ægypti salvum fecit: secundum f autem non credentes perdidit: angelos quoque qui non servaverunt ordinem suum, sed dereliquerunt habitaculum suum in iudicium magni Dei, vinculis eos sanctorum angelorum sub tenebris serravit. Sodoma autem et Gomorra, et quæ circa eas erant civitates his h simili modo cum adulterium fecissent, et carnem i secutæ essent, cinis propositæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter itaque et isti somniantes, carnem quidem coinquinant, dominationem autem spernunt* (Ibid., 5). Et infra: *Vox illis, quoniam in viam Cain abierunt, et in seductionem Baal mercede effusi sunt, et in contradictionem Choreb perierunt. Hi sunt i in charitatibus vestris ma-*

f Qui sunt, et, conservatis et vocatis legit Sab.

g Secundo. Id.

h Ut in Græc. τούτοις, Sab. legit hæ.

i Et carnem secutæ essent alteram, propositæ, etc. Latin. ad sensum Vulg.

j Græc. ἐν ταῖς ἀγάταις ὕμων. Sabat. legit, in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes. Græcum vero idem hic sonat, ac ἀγῆται,

culæ sine timore semetipsos regentes, nubes sine aqua, A *irrisores, euntes secundum voluntates suas impias: hi omni vento circumferendæ, arbores autumnales sine fructu^a mortuæ, a radicibus evulsæ, fluctus ferocis maris despumantis turpitudines suas, procellæ seducentes, quibus tempus tenebrarum^b in æternum servatum est (Judæ. 1, 11). Et infra: Vos autem, fratres, mementote prædictorum sermonum ab apostolis Jesu Christi, quoniam dicebant: In novissimis diebus erunt*

sunt^c secernentes animales spiritum non habentes (Ibid., 17). In his omnibus malis quia esse conspexeris es, Constanti, vitatæ sunt a nobis tuæ interficere laborantes amicitia: ne videlicet tecum ad illa fuisset præcipitati loca tormentorum, ad quæ omnes illos, quorum tenens es iter, d^d narrat præcipites datos.

quas vocabant, seu veterum Christianorum convivia.

^a Bis mortuæ. Latin. ex Vulg.

^b Cum Græco τῆς τῶν αἰῶνα. Sab. legit, tempus

tenebrarum æternum.

^c Secernentes se. Latin. ad sensum Vulg.

^d Id est, Apostolus Judas, cujus protulit auctoritatem.

S. P. N. LUCIFERI

EPISCOPI CALARITANI

DE REGIBUS APOSTATICIS, AD CONSTANTIIUM IMPERATOREM, LIBER UNUS.

Usitatum quia habere dignaris verbum, quod enim B nisi et integre crederes, et hæc quæ geris circa nos Deo essent placita, jam fuisses extinctus, paucorum tibi in apostasia atque crudelitate æqualium regum facta desideravi reserare, quo possit vox illa tua sepeliri quæ dicat: Nisi catholica esset fides Arii, hoc est mea, nisi placitum esset Deo quod illam persequar fidem quam contra nos scripserint apud Niciam, numquam profecto adhuc in imperio flourerem. Non illorum regum facio mentionem, qui a Dei notitia fuerunt alieni; de his solis tracto qui in Judæa noscuntur regnasse. In libro Judicum invenimus Jerobabelem filium Josiæ electum a Deo, et dictum ei: Vade in fortitudine tua, et salvum facies Israel de manu Madiæ: nonne ecce mitto te (Judic. vi, 14)? Et infra: Ego^a ero tecum, et percutes Madiam^c quo modo unum hominem (Ibid. 16); quem Madiam loquitur scriptura habuisse multitudinem tamquam arenam maris. At ubi impleta sunt cuncta quæ Deus Gedeoni promisit, ubi se exaltatum ex humili, locupletatum ex paupere, regem factum vidit ex plebeia conditione, quid statim facit? nempè dicit ad populum: Date mihi unusquisque inaurum de præda sua (Ibid. viii, 24). Qui cum accepisset pondus

inaurium^b aureorum ad mille septingentos siclos, præter brachialia et torques, et operimenta, et purpuram quæ super reges Madiam erant, et præter torques aureas, quæ in collo camelorum adversariorum (Ibid. 26), quid dicit fecisse Gedeonem sacra scriptura? Gedeon^c qui et Jerobabel, fecit Ephod, et statuit illud in civitate sua Ephraim: et fornicati sunt filii Israel ibi, et factum est Gedeoni et domui ejus in scandalum (Ibid. 27). Numquid nam distulit diebus aliquantis, et sic hanc est operatus contra Deum malignam operam? Numquid nam reminisci potuit, cum hæc fuisset^d aggressus facere, quod dixisset ei Deus: Vade^e, ego ero tecum (Ibid. vi, 16)? Ubi est illud, quod secundum præceptum Dei demolierit Baal et lucos ejus exciderit, et Deo obtulerit sacrificium? C ubi est illud quod dixit ad Dei nuncium sibi dicentem: Dominus tecum, potens^f virtute: In te me, Domine, et si est Dominus nobiscum, et quid apprehenderunt nos omnia mala hæc? et ubi sunt mirabilia ejus, quæ retulerunt nobis patres nostri dicentes: Nunc^g ex Ægypto adduxit nos Deus? et nunc sprevit nos et tradidit nos in manu Madiæ Dominus (Ibid. 11). Numquid repetebat tempore quo contra Deum facere tentavit, quod illa consecuti fuissent

^a Congruit cum Vulg. Vers. Ant. Quoniam Dominus erit tecum: et... tamquam virum unum. Alii cum Lucifero ex Græco, ἵσταναι μετὰ σοῦ.

^b Cum Vatic. Antea inaurum. Vers. Ant. Pondus inaurium aurearum, quas petierat, sicli mille septingenti auri... et operimenta purpurea, quæ erant super reges Madiam, præter torques, quæ erant in cervicibus camelorum ipsorum.

^c Et fecit illa Gedeon in Ephod et statuit illud in civitate sua in Ephraim. Vat. Vers. Ant. Et fecit illud

Gedeon in Ephod, et... in Ephraim. Et fornicatus est omnis Israel post illud ibi, etc.

^d Cum Latin. ita corrigimus; antea fecisset.

^e Vade abest ab Vers. Ant.

^f Potens virtute, ex Hebr. Vers. Ant. potens in fortitudine.

^g Deesse videtur: Et dixit ad eum Gedeon. In me, etc. Vers. Ant. Domine mi... et ut quid invenerunt nos omnia mala ista, etc.

^h Nonne. Latinus, dicit in Græco.